

**ХӨДӨЛМӨР, НИЙГМИЙН
ХАМГААЛЛЫН ЯАМ**

МЭРГЭЖЛИЙН БОЛОВСРОЛ, СУРГАЛТ. ЕРӨНХИЙ ШААРДЛАГА MNS 6541:2015

Салбарын нэр: Хөдөө аж ахуй

Мэргэжлийн нэр: Хүлэмжийн аж ахуйн фермер

БОУСА-ийн хөтөлбөрийн индекс:

Монголын мэргэшлийн үндэсний хүрээний түвшин: VI

**УЛААНБААТАР ХОТ
2019 он**

Боловсруулсан багийн гишүүд:

1	Д.Мөнхцэцэг	Төв аймгийн МСҮТ-ийн Арга зүйч
2	Ц.Дунгармаа	Сэлэнгэ аймгийн Шаамар суман дахь МСҮТ-ийн Багш
3	С.Дугарсүрэн	Хэнтий аймгийн МСҮТ-ийн Багш
4	О.Дамдинсүрэн	Сэлэнгэ аймаг дахь Зүүн хараа политехник коллежийн Арга зүйч
5	Ч.Тунгалаг	Увс аймаг дахь Улаангом политехник коллежийн Багш

Хянасан: ХНХЯ болон хөдөө аж ахуйн салбарын экспертүүдийн төлөөлөл:

1	Д.Адилбиш	ХНХЯ-ны МБСБХЗГ-ын Ахлах мэргэжилтэн
2	Л.Даваа	Монголын агрономчдын холбоо, Агрономич
3	Ц.Оюунгэрэл	“Сэнжит-Оюу” ХХК, Агрономич
4	Д.Отгонгэрэл	“Харвахын гол” ХХК, Агрономич
5	Д.Нэргүй	“Болор хээ” ХХК, Агрономич
6	А.Доржсүрэн	Монголын байгаль орчны иргэний зөвлөлийн Төв аймаг дахь салбар зөвлөлийн дарга, Агрономич
7	Н.Баярсайхан	“Геомандал” ХХК, Агрономич
8	Ч.Жадамба	Төв аймгийн хүнс, хөдөө аж ахуйн ассоциаци, Агрономич

ДАКУМ чиглүүлэгч:

1	Ч.Тунгалаг	Увс аймаг дахь Улаангом политехник коллеж,Багш

Зөвлөхүүд :

1	Д.Энхбаатар	ЧССҮ-ний Үндэсний зөвлөх
2	Ц.Ганчимэг	АХБ-ны Төсөл хэрэгжүүлэх нэгжийн ЧССҮ-ний мэргэжилтэн
3	Г.Батчимэг	ЧССҮ-ний Зөвлөх

АГУУЛГА	Хуудас
Өмнөх үг	4
1 Зорилго	5
2 Хамрах хүрээ	5
3 Норматив ишлэл	5
4 Нэр томъёо, тодорхойлолт	6
5 Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын агуулгад тавигдах шаардлага	8
5.1 Сургалтын агуулга	8
5.2 Сургалтын хугацаа	30
6 Суралцах хэлбэр	31
7 Сургалтын үнэлгээнд тавигдах шаардлага	31
8 Хүлэмжийн аж ахуйн фермер мэргэжлээр элсэгчдэд тавигдах шаардлага	32
9 Багшид тавигдах шаардлага	32
10 Сургалтын орчинд тавигдах шаардлага	32
11 Сургалтын тоног төхөөрөмж, багаж, хэрэгслийн жагсаалт	34
12 Номын сан, мэдээллийн хангамжид тавигдах шаардлага	39
13 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлага	39
14 Стандартад хэрэглэсэн товчилсон үгийн тайлбар	40

ӨМНӨХ ҮГ

Хөдөө аж ахуй, барилга, зам тээврийн салбарт мэргэжлийн боловсрол, сургалтын тогтолцоог хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтэд нийцүүлэх, төгсөгчдийн хөдөлмөр эрхлэх ур чадварыг дээшлүүлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих зорилгоор Азийн хөгжлийн банкны хөнгөлөлттэй зээлийн санхүүжилтээр Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны хэрэгжүүлж буй L3243-MON “Хөдөлмөр эрхлэх ур чадварыг дээшлүүлэх төсөл”-ийн хүрээнд “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлээр Мэргэжлийн боловсрол, сургалт. Ерөнхий шаардлагыг боловсруулав.

Энэхүү “Мэргэжлийн боловсрол, сургалт. Ерөнхий шаардлага”-ыг хүлэмжийн аж ахуйн фермерийн ажлыг гүйцэтгэдэг мэргэжилтэй ажилтнууд болон ажил олгогчид, чадамжид суурилсан сургалт, үнэлгээний олон улсын зөвлөх, үндэсний зөвлөх, салбарын багш нарын төлөөллийг оролцуулан ДАКУМ арга зүйгээр боловсруулсан ажил мэргэжлийн лавлахад үндэслэн ажилбар, үүрэг нэг бүрээр чадамжийн дүн шинжилгээ хийж боловсруулсан болно.

Мэргэжлийн боловсрол, сургалт нь төр, хувийн хэвшлийн бодит түншлэл, шинэ технологи, шилдэг сургалтын арга зүйд тулгуурлан хөгжиж, өндөр ур чадвартай мэргэжилтэй ажилтнууд төрөн гарч, үйлдвэрлэгч, бүтээгч улс болж, хөгжих болтугай.

1. Зорилго

Энэхүү стандартын зорилго нь хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт хэрэгцээ, ажил олгогчийн шаардлагыг хангахуйц, мэргэшлийн түвшний тогтолцоотой уялдсан уян хатан сургалтыг “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлээр зохион байгуулах мэргэжлийн боловсрол, сургалтын агуулга, орчин, багшийн мэргэшил, үнэлгээнд тавигдах үндсэн шаардлагыг тогтооход оршино.

2. Хамрах хүрээ

Энэхүү стандартыг “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлээр мэргэжлийн боловсрол, сургалт эрхлэн явуулж буй өмчийн бүх хэлбэрийн байгууллага, нийгмийн түнш, багш, суралцагч, судлаач, мэргэжлийн боловсрол, сургалтын асуудлаарх төрийн удирдлага, арга зүй, хяналтыг хэрэгжүүлэгч байгууллагууд хэрэглэнэ.

3. Норматив ишлэл

Энэхүү стандартад олон улсын болон үндэсний стандарт, баримт бичгийг иш татаж хэрэглэсэн болно. Эдгээр баримт бичгүүдэд өөрчлөлт орсон тохиолдолд хамгийн сүүлчийн албан ёсны хэвлэлийг хэрэглэнэ. Үүнд:

- 3.1** MNS 1-1:2006 Монгол Улсын стандартчиллын тогтолцоо. 1-р хэсэг
- 3.2** MNS 1-1:2006 Монгол Улсын стандартчиллын тогтолцоо. 2-р хэсэг
- 3.3** MNS 5742 Номын сангийн орчны нөхцөл, үйл ажиллагаанд тавих шаардлага
- 3.4** MNS 5566:2005 Аж ахуйн нэгж байгууллага, барилга байгууламжид гал унтраах анхан шатны багаж хэрэгслийн зайлшгүй байх шаардлага, норм
- 3.5** MNS 4990:2015 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл мэнд. Хөдөлмөрийн эрүүл ахуй. Ажлын байрны орчин. Эрүүл ахуйн шаардлага
- 3.6** MNS 5869:2008 Оюутны дотуур байрны үйлчилгээ. Ерөнхий шаардлага
- 3.7** Хөдөлмөрийн тухай хууль болон бусад холбогдох хууль, дүрэм, журам
- 3.8** YAMAT-08 Үндэсний ажил мэргэжлийн ангилал ба тодорхойлолт
- 3.9** Ажил мэргэжлийн лавлах толь, Улаанбаатар, 2014
- 3.10** Газар тариалангийн тухай хууль
- 3.11** Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль
- 3.12** Таримал ургамлын үр, сортын тухай хууль
- 3.13** MNS 2783: 2005 Тарималын өвчний халдвар тодорхойлох
- 3.14** MNS 4720:2006 Чинжүүний тарих үрийн чанар
- 3.15** MNS 4721:2003 Яншуйны тарих үрийн чанар
- 3.16** MNSCAC 1:2007 Савласан хүнсний бүтээгдэхүүний шошгололтод тавих шаардлага
- 3.17** MNS 5868: 2008 Хүнсний бүтээгдэхүүн дахь пестицидийн үлдэгдлийн зөвшөөрөгдөх хэмжээ

4. Нэр томъёо, тодорхойлолт

4.1

албан боловсрол

боловсролын албан ёсны байгууллагаар дамжуулж, суралцагчийн ерөнхий болон мэргэжлийн зохих түвшний боловсрол эзэмших хэрэгцээг хангадаг боловсролын зохион байгуулагдсан үйл ажиллагааг;

4.2

мэргэжил

тодорхой ажил, хөдөлмөр эрхлэхэд шаардагдах мэдлэг, чадвар, дадлын цогцыг;

4.3

мэргэшил

тодорхой мэргэжлийн хүрээнд ажил гүйцэтгэхэд шаардагдах мэргэжлийн мэдлэг, чадвар, дадлын түвшинг;

4.4

мэргэжлийн боловсрол

тодорхой мэргэжлийн үйл ажиллагааг гүйцэтгэх хэрэгцээнд нийцүүлж зохион байгуулалттай сургалтаар эзэмшүүлсэн мэргэжлийн мэдлэг, ур чадвар, хөдөлмөрийн болон харилцааны соёлын төлөвшлийг;

4.5

техникийн боловсрол

техник, технологийн үйл ажиллагааг гүйцэтгэх, удирдах хэрэгцээнд нийцүүлж зохион байгуулалттай сургалтаар эзэмшүүлсэн үйлдвэрлэл, техник, технологийн мэргэжлийн мэдлэг, ур чадвар, хөдөлмөрийн болон харилцааны соёлын төлөвшлийг;

4.6

мэргэжлийн суурь чадвар

нийгмийн харилцаанд оролцоход шаардагдах мэдлэг, чадвар, төлөвшлийг;

4.7

мэргэшлийн түвшин

ажилтны эзэмших мэдлэг, чадвар, гүйцэтгэх ажил үүргийн төлөвшил, хариуцлага, хандлагын хүрээг стандартаар тодорхойлсон мэргэшлийн шатлалыг;

4.8

чадамжид суурилсан сургалт

мэргэжлийн боловсрол, сургалтаар ажлын байранд тухайн ажлыг ажил мэргэжлийн стандартын дагуу гүйцэтгэхийн тулд эзэмших шаардлагатай мэдлэг, ур чадвар, хандлагыг олгох, төлөвшүүлэхэд чиглэсэн сургалт;

4.9

чадамжид суурилсан үнэлгээ

суралцагч ажил, үүргийг мэргэжлийн дэлгэрэнгүй тодорхойлолтод нийцүүлэн зөв, нямбай хийж гүйцэтгэж байгаа эсэхийг чадамжийн нэгжийн хүрээнд боловсруулсан гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлтийн дагуу нотолгоонд суурилан үнэлгээ хийж, баримтжуулах үйл явц;

4.10

чадамж

хөдөлмөрийн орчинд ажил олгогчийн зүгээс тавигдах мэргэжлийн шаардлагыг биелүүлэх түвшинд эзэмшсэн байвал зохих мэдлэг, чадвар, дадал, хөдөлмөрийн соёлын төлөвшлийг;

4.11

чадамжийн нэгж

үндэсний хэмжээнд хүлээн зөвшөөрөгддөг гүйцэтгэлийн үнэлэмжийн хамгийн бага нэгж бөгөөд ихэвчлэн үр дүнгээр хэмжигддэг. Тодорхой ажил үүргийг гүйцэтгэхэд шаардагдах мэдлэг, ур чадвар, хандлагыг;

4.12

чадамжийн элемент

чадамжийн нэгжийн дагуу гүйцэтгэх ёстой ажлын гол хэсгүүд буюу ажилбарыг хийж гүйцэтгэхэд шаардлагатай гол үе шатууд. Элементүүд нь тодорхой ажлыг гүйцэтгэхэд хэрэгцээтэй үйлдлүүдийг тодорхойлдог;

4.13

гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт

чадамжийн нэгж болон элементүүдийг тавигдсан стандартын дагуу гүйцэтгэх шалгуур;

4.14

үнэлгээний төлөвлөгөө

зорилтот бүлгийг ямар чадамжийн нэгжийн шалгуур үзүүлэлтийн дагуу хэзээ, хаана, хэрхэн яаж үнэлэхийг төлөвлөсөн баримт бичиг;

4.15

чадамжийн нэгжийн үнэлгээ

тухайн хувь хүн чадамжийн стандартыг хангаж буй эсэхийг тодорхойлохын тулд нотлох материал, мэдээлэл цуглуулж холбогдох үнэлэлт, дүгнэлт гаргах үйл явц;

4.16

чадамжийн багц

ажилтан мэргэжлийн дэлгэрэнгүй тодорхойлолтод нийцүүлж, хөдөлмөрийн чиг үүргийн чанартай гүйцэтгэлийг хангахад шаардагдах мэдлэг, чадвар, туршлага харилцааны багц;

4.17

багц цаг

дээд болон мэргэжлийн боловсролын агуулгын багтаамжийг хэмжих нэгжийг.

5. Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын агуулгад тавих шаардлага

5.1 Сургалтын агуулга

5.1.1 Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын агуулга нь “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжилд хамаарах чадамжийн нэгжүүдээс бүрдэнэ. Чадамжийн нэгжийг “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлийн ажил мэргэжлийн тодорхойлолтод (лавлах) тусгагдсан мэргэжлийн үүрэг, ажилбаруудад тулгуурлан боловсруулсан болно.

5.1.2 Ажил мэргэжлийн үүрэг, ажилбаруудыг ДАКУМ (ажил мэргэжлийн дүн шинжилгээ хийх) аргаар тодорхойлж, ажил олгогч, мэргэжлийн холбоодтой хамтран боловсруулсан.

5.1.3 Ажил мэргэжлийн дүн шинжилгээнээс “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлийн чадамжийн нэгжийн жагсаалтыг тодорхойлж гаргасан.

А хавсралт: А.1-р маягт

ЧАДАМЖИЙН НЭГЖИЙН ЖАГСААЛТ

д/д	Сургалтын агуулга	Чадамжийн нэгжийн нэр	Чадамжийн нэгжийн код
1	Мэргэжлийн суурь	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлагыг хангаж ажиллах	IF 7233-18-01-301
2		Аж ахуй эрхлэх ур чадвар эзэмших	AF 6112-25-02-301
3		Хүлэмжийн хөрс боловсруулах	AF 6112-25-03-301
4		Үрийг тариалалтанд бэлтгэх	AF 6112-25-04-301
5		Үрээр тариалалт хийх	AF 6112-25-05-301
6		Хүлэмжийн ногоо хураах	AF 6112-25-06-301
7	Мэргэшүүлэх	Хүлэмжийг тариалалтанд бэлтгэх	AF 6112-25-01-401
8		Ургалтын үеийн арчилгаа хийх	AF 6112-25-02-401
9		Үрсэлгээгээр тариалалт хийх	AF 6112-25-03-401
10		Өөрийгөө хөгжүүлэх	AF 6112-25-04-401

- 5.1.4** “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжил нь Монголын мэргэшлийн үндэсний хүрээний VI түвшинд хамаарах бөгөөд хамаарах чадамжийн нэгж бүрийг эзэмших шаардлагатай.
- 5.1.5** Энэхүү стандартын А хавсралт: А.1-р маягтад дурьдах шаардлагатай “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” Монголын мэргэшлийн үндэсний хүрээний VI түвшинд харгалзуулах чадамжийн нэгжүүд нь 5.1.3-т зааснаар, гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлтүүд нь А хавсралт: А.3-р маягтад заасны дагуу тодорхойлогдоно.
- 5.1.6** Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага, төлөшлийн жагсаалтуудыг А хавсралт, А.2-р маягтын дагуу дараах байдлаар боловсруулсан.
- 5.1.7** Чадамжийн нэгж нь чадамжийн элементүүдээс бүрдэнэ. Чадамжийн элементийн гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг А хавсралтын А.3-р маягтын дагуу боловсруулсан. (А хавсралтын А.2, А.3-р маягыг нэгтгэн чадамжийн нэгж бүрээр боловсруулсан.)

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI
Чадамжийн нэгж: Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлага хангаж ажиллах
Чадамжийн нэгжийн код:
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага
Эзэмшвэл зохих мэдлэг <ul style="list-style-type: none">
• Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн тухай хууль, дүрэм журам,
• Аюулгүй ажиллагааны зааварчилгаанууд
• ХАБЭА-н шаардлага, стандарт мөрдөх
• Аюул, эрсдэлийг тодорхойлох, хянах мэдээлэх
• Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуйн үзүүлэлтүүд
Эзэмшвэл зохих ур чадвар <ul style="list-style-type: none">
• Хувийн ариун цэврийг сахих
• Аюул, эрсдэлийг тодорхойлж, хянах
• Мэдээлэл харилцааны бусад
• Ажлын байрыг бэлтгэх
• Зориулалтын дагуу багаж хэрэгслийг ашиглах
• Онцгой байдлын үед авах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх
• Анхны тусламж үзүүлэх
• Хувийн хамгаалах хэрэгслийг зөв зохистой бүрэн ашиглах
• ХАБЭА-н шаардлага стандарт ажлын байранд бүрэн ашиглах
• Хамтран ажиллагчдад зөв мэдээлэл дамжуулах чадвар
• Гадна дотны бүх харилцагчтайгаа хүндэтгэлтэй, зөв боловсон, шударга харилцах
Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил: <ul style="list-style-type: none">
• Хариуцлагатай байх
• Хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөх
• Багаар ажиллах
• Нягт нямбай байх
• Аюулгүй ажиллагааг мөрдөх
• Ажлын хариуцлагатай байх
• Байгууллага аж ахуйн дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх
• Шийдэмгий байх
• Цаг хугацааг баримтладаг
• Бэрхшээлийг давах чадвартай
• Бие даан суралцах чадвартай
• Үйл ажиллагааны дүрэм журам мөрдөн ажиллах чадвартай
• Эрүүл ахуйг хангах
• Суралцах соёлтой байх
• Өөрийн болон бусдын аюулгүй байдлыг хангах
• Хөдөлмөрийн сахилгатай

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. ХАБЭА-н үндсэн ойлголт ба хууль эрх зүйн орчин	ГШҮ 1.1 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн хууль тогтоомжийн бүтэц, агуулгатай танилцах
	ГШҮ 1.2 ХАБЭА-д холбогдох эрх зүйн бусад баримт бичигтэй танилцах
	ГШҮ 1.3 ХАБЭА-н хууль тогтоомж болон бусад шаардлагыг зөрчих, түүний үр дагавартай танилцах.
	ГШҮ 1.4 Хамгаалах техник, хувийн ба тусгай хамгаалах хэрэгсэлтэй танилцах
	ГШҮ 1.5 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн сургалт, зааварчилгаа, аюулгүйн тэмдэг тэмдэглээгээтэй танилцах
ЧЭ 2. Ажлын байрыг зохион байгуулах	ГШҮ 2.1 Ажлын байран дахь осол, гал түймэр, онцгой байдлын үед сахих дүрэм журмыг байгууллагын хөдөлмөрийн аюулгүй байдал эрүүл ахуй, бодлогод уялдуулан дагаж мөрдөх.
	ГШҮ 2.2 Ажлын байрны шаардлага стандарт хангаж ажиллах.
	ГШҮ 2.3 Аюулгүй ажиллагааны шаардлагын дагуу багаж хэрэгслийг зориулалтын дагуу ашиглах
ЧЭ 3. Ажлын байрны аюулыг илрүүлэх болон эрсдэлийн үнэлгээнд оролцох	ГШҮ 3.1 Ажлын байрны аюулыг тодорхойлох, тохиромжтой арга барил сонгоход оролцох.
	ГШҮ 3.2 Аюулыг илрүүлж байгаа ажилтанг тусламж, мэдээллээр хангах.
	ГШҮ 3.3 Ажлын байрны эрсдэлийн үнэлгээний тохиромжтой арга сонгоход оролцох
	ГШҮ 3.4 Эрсдэлийн үнэлгээ хийж байгаа ажилтанг тусламж, мэдээллээр хангах
ЧЭ 4. Хөдөлмөрийн, аюулгүй байдал, эрүүл ахуйг хангах	ГШҮ 4.1 Хувийн хамгаалах хэрэгслийг байгууллагын заавар чиглэл, дүрэм журамд нийцүүлэн ашиглах
	ГШҮ 4.2 Ажлын байранд тавигдах шаардлагын дагуу хөдөлмөрийн эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын хувийн хэргийг бөглөх
	ГШҮ 4.3 Онцгой байдалтай холбоотой дасгал, сургуулилтын үед баримтлах дүрэм журмыг байгууллагын тогтсон заавар чиглэл, дүрэм журамд нийцүүлэн зүй зохистой дагаж мөрдөх
ЧЭ 5. Шаардлагатай нөхцөлд эмнэлгийн анхны тусламж үзүүлэх	ГШҮ 5.1 Ажлын байран дахь яаралтай тусламжийн үед тусалцаа үзүүлэхтэй холбоотой дүрэм журмыг байгууллагын тогтсон дэг журамд нийцүүлэн тодорхойлох
	ГШҮ 5.2 Осол гэмтэлийн үед анхны тусламж үзүүлэх арга барил, аргачлалыг судлах.
	ГШҮ 5.3 Дасгал сургуулалтын явцад зөв аргаар цаг алдалгүй анхны тусламж үзүүлэх.

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI
Чадамжийн нэгж: Аж ахуй эрхлэх, ур чадвар эзэмших
Чадамжийн нэгжийн код
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага Эзэмшвэл зохих мэдлэг <ul style="list-style-type: none">
• Хүлэмжийн аж ахуй эрхлэх менежментийн үндэс суурь
• Аж ахуй эрхлэх хууль
• Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө боловсруулалт
• Үйл ажиллагааны график, хяналт
• Аж ахуйн хүний нөөцийг төлөвлөлт
• Ажлын байрны тодорхойлолт
• Байгууллагын дотоод журамууд
• Борлуулалтын үйл ажиллагаа төлөвлөлт
• Аж ахуйн санхүү төлөвлөлт
• Тайлан, тооцоо
• Төсөл хөтөлбөр боловсруулах удирдамж Эзэмшвэл зохих ур чадвар <ul style="list-style-type: none">
• Аж ахуй эрхлэх хууль эзэмших
• Үйл ажиллагааг төлөвлөх
• Үйл ажиллагааны график, хяналт боловсруулах
• Аж ахуйн хүний нөөцийг төлөвлөх
• Ажлын байрны тодорхойлолтыг мөрдөх
• Байгууллагын дотоод журамуудыг баримтлах
• Борлуулалтын үйл ажиллагаа төлөвлөх
• Аж ахуйн санхүү төлөвлөх
• Тайлан, тооцоо гаргах
• Төсөл хөтөлбөр боловсруулах Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил <ul style="list-style-type: none">
• Хариуцлагатай байх.
• Хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөх.
• Багаар ажиллах.
• Нягт нямбай байх.
• Аюулгүй ажиллагааг мөрдөх.
• Ажлын хариуцлагатай байх.
• Байгууллага аж ахуй дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх.
• Шийдэмгий байх.
• Цаг хугацааг баримтладаг.
• Бэрхшээлийг давах чадвартай.
• Бие даан суралцах чадвартай.
• Үйл ажиллагааны дүрэм журам мөрдөн ажиллах чадвартай
• Эрүүл ахуйг хангах
• Суралцах соёлтой байх
• Өөрийн болон бусдын аюулгүй байдлыг хангах
• Хөдөлмөрийн сахилгатай

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. Аж ахуйн нэгж байгуулах	ГШҮ 1.1 Аж ахуйн нэгж байгуулах хууль эрх зүйн харилцаанд оролцох ур чадвар эзэмших
	ГШҮ 1.2 Аж ахуйн нэгж байгуулах бичиг баримт бүрдүүлэх чадвар эзэмших
	ГШҮ 1.3 Улсын бүртгэлийн үйлчилгээг авах чадвар эзэмших
ЧЭ 2. Аж ахуйн үйл ажиллагааг төлөвлөх	ГШҮ 2.1 Аж ахуйн үйл ажиллагааны зорилго зорилтыг тодорхойлох
	ГШҮ 2.2 Үйлдвэрлэлийн хүчин чадлыг тодорхойлох
	ГШҮ 2.3 Үйл ажиллагааг төлөвлөх
	ГШҮ 2.4 Үйл ажиллагааны хяналтын график мөрдөх
ЧЭ 3. Аж ахуйн хүний нөөцийг төлөвлөх	ГШҮ 3.1 Ажлын байрны тодорхойлолт боловсруулах
	ГШҮ 3.2 Ажиллах хүчний шалгаруулалт явуулах
	ГШҮ 3.3 Байгууллагын дотоод журам боловсруулах
	ГШҮ 3.4 Хөдөлмөрийн гэрээ байгуулах
	ГШҮ 3.5 ХАБЭА-н зааварчилгаа өгөх
	ГШҮ 3.6 Ажилчдыг ажлын байранд сургах
	ГШҮ 3.7 Ажилчдыг ажлын байранд сургах
ЧЭ 4. Ногоо борлуулалтын үйл ажиллагааг төлөвлөх	ГШҮ 4.1 Бүтээгдхүүний зах зээлээ судлах
	ГШҮ 4.2 Борлуултын байршил тогтоох
	ГШҮ 4.3 Бүтээгдхүүний үнэ тогтоох
	ГШҮ 4.4 Бүтээгдхүүний борлуулалтыг төлөвлөх
ЧЭ 5. Аж ахуйн санхүү хөтлөх	ГШҮ 5.1 Үйл ажиллагааны орлого зарлагыг тооцох
	ГШҮ 5.2 Ашиг алдагдлыг тооцох
	ГШҮ 5.3 Өөрийн мөнгийг удирдах
	ГШҮ 5.4 Санхүүгийн тайлан гаргах
ЧЭ 6. Төсөл боловсруулах	ГШҮ 6.1 Төслийн санааг олох
	ГШҮ 6.2 Төслийн зорилгоо тодорхойлох
	ГШҮ 6.3 Төслийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө хийх
	ГШҮ 6.4 Төслийн төсвийг тооцох
	ГШҮ 6.5 Эрсдэлийн тооцоо хийх
	ГШҮ 6.6 Хавсралт материал бэлтгэх
	ГШҮ 6.7 Төслийн тайлан бичих

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI	
Чадамжийн нэгж: Хүлэмжийн хөрсийг боловсруулах	
Чадамжийн нэгжийн код:	
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага	
Эзэмшвэл зохих мэдлэг	
<ul style="list-style-type: none"> • Хүлэмжийн хөрсний бүтэц • Хөрсний үржил шим • Хөрсний дээжийн тухай • Хөрс боловсруулалт • Хөрс боловсруулах техник, хэрэгсэл • Хөрс боловсруулах арга • Хөрс боловсруулах үеийн хөдөлмөр аюулгүй ажиллагаа 	
Эзэмшвэл зохих ур чадвар	
<ul style="list-style-type: none"> • Хүлэмжийн хөрсний бүтэц тодорхойлох • Хөрсний үржил шимийг энгийн аргаар таних, тодорхойлох • Хөрсний дээж авах • Хөрс боловсруулах • Хөрс боловсруулах техник, хэрэгслийг ашиглах • Хөрс боловсруулах аргуудыг ашиглах • Хөрс боловсруулах үеийн хөдөлмөр аюулгүй ажиллагааны зааварчилгааг хангаж ажиллах 	
Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил	
<ul style="list-style-type: none"> • Хариуцлагатай байх • Хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөх • Багаар ажиллах • Нягт нямбай байх • Аюулгүй ажиллагааг мөрдөх • Ажлын хариуцлагатай байх • Байгууллага аж ахуй дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх • Шийдэмгий байх • Цаг хугацааг баримтладаг • Бэрхшээлийг давах чадвартай • Бие даан суралцах чадвартай 	

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. Хөрснөөс дээж авах	ГШҮ 1.1 Дээж авахад шаардагдах багаж хэрэгслийг бүрэн бэлтгэх
	ГШҮ 1.2 Хөрсний дээж авах
	ГШҮ 1.3 Дээжийг савлах, хаяглах, шинжилгээнд өгөх
	ГШҮ 1.4 Дээжийг хадгалах

ЧЭ 2. Хөрсөнд ариутгал хийх	ГШҮ 2.1 Ариутгалын бодисыг сонгох
	ГШҮ 2.2 Ариутгал хийх талбайн хэмжээг гаргах
	ГШҮ 2.3 Ариутгалын бодисыг найруулах
	ГШҮ 2.4 Найруулсан бодисыг зориулалтын багажаар цацах
ЧЭ 3. Хөрсийг бордох	ГШҮ 3.1 Бордох талбайн хэмжээг тооцох
	ГШҮ 3.2 Бордоог сонгох
	ГШҮ 3.3 Бордох нормыг тооцох
	ГШҮ 3.4 Талбайг бордох
ЧЭ 4. Таримлын талбайд үндсэн боловсруулалт хийх	ГШҮ 4.1 Хөрсний чийгийг тодорхойлох
	ГШҮ 4.2 Хагалгаанд ашиглах багаж, техникийг сонгох
	ГШҮ 4.3 Хагалгаа хийх гүнийг тохируулах
	ГШҮ 4.4 Хагалгаа явуулах
ЧЭ 5. Талбайд өнгөн боловсруулалт хийх	ГШҮ 5.1 Өнгөн боловсруулалтын багаж, техник сонгох
	ГШҮ 5.2 Хагалсан талбайн хөрсийг бутлах
	ГШҮ 5.3 Хөрсийг тэгшлэх
ЧЭ 6. Талбайг тариалалтанд бэлтгэх	ГШҮ 6.1 Хөрсийг услах
	ГШҮ 6.2 Мөр далан гаргах
	ГШҮ 6.3 Хөрсөнд хучлага хийх

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI
Чадамжийн нэгж: Үрийг тариалтанд бэлтгэх
Чадамжийн нэгжийн код:
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага
Эзэмшвэл зохих мэдлэг <ul style="list-style-type: none">
• Хамгаалагдсан хөрсний таримлын үрийн стандарт
• Үрийн цэвэршилт
• Сорт
• Үрийг сонгох аргууд
• Үрийн ургах чадвар
• 1000 үрийн жин тодорхойлолт
• Үрийг тэсвэржүүлэх арга
• Үрийг бүрэх технологи
• Үрийг соёолуулах арга технологи
• Үр тарих хөрс түүний төрөл
• Үр соёолох орчин
Эзэмшвэл зохих ур чадвар <ul style="list-style-type: none">
• Хамгаалагдсан хөрсний таримлын үрийн стандарттай танилцах
• Үрийн цэвэршилтийг тодорхойлох
• Сортыг сонгох, таних
• Үрийг сонгох арга тэдгээрийг бүрэн ашиглах
• Үрийн ургах чадвар лабораторын болон энгийн нөхцөлд тодорхойлох
• 1000 үрийн жин тодорхойлох агротехник ажилбаруудыг эзэмших
• Үрийг тэсвэржүүлэх
• Үрийг бүрэх технологийг ажиллагааг баримтлах
• Үрийг соёолуулах
• Үр тарих хөрс түүний төрөл тэдгээрийг сонгох
• Үр соёолох орчинг бүрдүүлэх
Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил <ul style="list-style-type: none">
• Хариуцлагатай байх
• Хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөх
• Багаар ажиллах
• Нягт нямбай байх
• Аюулгүй ажиллагааг мөрдөх
• Ажлын хариуцлагатай байх
• Байгууллага аж ахуйн дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх.
• Шийдэмгий байх
• Цаг хугацааг баримтладаг
• Бэрхшээлийг давах чадвартай
• Бие даан суралцах чадвартай
• Үйл ажиллагааны дүрэм журам мөрдөн ажиллах чадвартай

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. Таримлын үрийг сонгох	ГШҮ 1.1 Үрийн ургах чадварыг энгийн аргаар тодорхойлох
	ГШҮ 1.2 Тариалах үрийн нормыг тооцох
	ГШҮ 1.3 Стандартад нийцсэн үрийг сонгох
ЧЭ 2. Таримлын үрийг соёолуулах	ГШҮ 2.1 Таримлын үрийг ариутгах
	ГШҮ 2.2 Үр соёолуулах орчны чийг, дулааны гормыг тохируулах
	ГШҮ 2.3 Үрийг зориулалтын саванд соёолуулах
ЧЭ 3. Үр тарих хөрс бэлтгэх	ГШҮ 3.1 Тарих үрийн онцлогт тохирсон хөрсийг сонгох
	ГШҮ 3.2 Хөрс бордооны харьцааг тохируулах
	ГШҮ 3.3 Үрийн онцлогоос шалтгаан хөрсний зузааныг тохируулах
ЧЭ 4. Соёолсон үрийг тарих	ГШҮ 4.1 Стандарт шаардлага хангасан үрийг сонгох
	ГШҮ 4.2 Тэжээлийн талбайг оновчтой сонгох
	ГШҮ 4.3 Үр суулгах гүнийг тохируулах
ЧЭ 5. Үрийг тэсвэржүүлэх	ГШҮ 5.1 Үрийг хүйтэнд тэсвэржүүлэх
	ГШҮ 5.2 Үрийг идэвхижүүлэх
	ГШҮ 5.3 Үрийг бордоогоор бүрэх

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI
Чадамжийн нэгж: Үрээр тариалалт хийх
Чадамжийн нэгжийн код:
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага
Эзэмшвэл зохих мэдлэг <ul style="list-style-type: none">
• Таримлын үрийн төрөл, ангилал
• Ургамлын сортын онцлог
• Үрийг тариалалтанд бэлтгэх технологи
• Тарилтын технологи карт боловсруулах арга зүй
• Ээлжлэн тариалах системийг ашиглалт
• Талбайн төлөвлөлт
• Үрлэгч машин түүний ашиглалт
• Хөрсний чийг багтаамжийг тодорхойлох арга
• Нөхөн тариалалт
• Ургалтын явцын арчилгаа
Эзэмшвэл зохих ур чадвар <ul style="list-style-type: none">
• Таримлын үрийн төрөл, ангилал тодорхойлон сонгох
• Ургамлын сортын онцлог таниж сонгох
• Үрийг тариалалтанд бэлтгэх
• Тарилтын технологи карт боловсруулах
• Ээлжлэн тариалах системийг ашиглах
• Талбайн төлөвлөх
• Үрлэгч машин түүний ашиглах
• Хөрсний чийг багтаамжийг тодорхойлох
• Нөхөн тариалалт хийх
• Ургалтын явцын арчилгаа хийх
Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил <ul style="list-style-type: none">
• Хариуцлагатай байх
• Хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөх
• Багаар ажиллах
• Нягт нямбай байх
• Аюулгүй ажиллагааг мөрдөх
• Ажлын хариуцлагатай байх
• Байгууллага аж ахуй дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх
• Шийдэмгий байх
• Цаг хугацааг баримтладаг
• Бэрхшээлийг давах чадвартай
• Бие даан суралцах чадвартай
• Үйл ажиллагааны дүрэм журам мөрдөн ажиллах чадвартай

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. Богино болцтой үр сонгох	ГШҮ 1.1 Богино болцтой үрийн судалгаа хийх
	ГШҮ 1.2 Үр ашгийн тооцоо гаргах
	ГШҮ 1.3 Хүлэмжинд тохиромжтой үрийг сонгох
	ГШҮ 1.4 Тариалалтанд үрийг бэлтгэх
ЧЭ 2. Талбайн төлөвлөлт хийх	ГШҮ 2.1 Тариалалт хийх нийт талбайн хэмжээг гаргах
	ГШҮ 2.2 Өмнөх жилийн тариалалтийн түүхийг судлах
	ГШҮ 2.3 Ургамлын онцлогт тохируулан талбайн төлөвлөлт хийх
ЧЭ 3. Тарилтын өмнөх усалгаа	ГШҮ 3.1 Талбайн гадаргуу тэгшлэх
	ГШҮ 3.2 Усалгааны арга сонгох
	ГШҮ 3.3 Усалгааны тоног төхөөрөмжийг байршуулах
	ГШҮ 3.4 Усалгааг технологийн дагуу явуулах
ЧЭ 4. Талбайд үрийг суулгах	ГШҮ 4.1 Үрлэгчийг сонгох
	ГШҮ 4.2 Үрлэгчид тохиргоо хийх
	ГШҮ 4.3 Талбайд үрлэгчээр тарилт хийх
ЧЭ 5. Тарилтын дараах усалгаа хийх	ГШҮ 5.1 Хөрсний чийгийн багтаамжийг тодорхойлох
	ГШҮ 5.2 Усалгааны норм тогтоох
	ГШҮ 5.3 Усалгааны норм үндэслэн усалгааг явуулах
ЧЭ 6. Ургалтын явцад арчилгаа хийх	ГШҮ 6.1 Үрийн ургалтын үеийн арчилгаа хийх
	ГШҮ 6.2 Үрийн нөхөн тариалалтыг хийх
	ГШҮ 6.3 Ургалтын явцад шаардлагатай газруудад цөөлөлт хийх

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI
Чадамжийн нэгж: Хүлэмжийн ногоо хураах
Чадамжийн нэгжийн код:
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага
Эзэмшвэл зохих мэдлэг <ul style="list-style-type: none">
• Хамгаалагдсан хөрсний таримал ургамлын болц
• Ургацын тооцоо
• Ургацын дээж
• Хураах арга технологи
• Түүвэрлэн хураах арга
• Хураасан ногоог ангилал
• Савалгааны горим
• Зооринд хүлээлгэн өгөх дүрэм
• Тээвэрлэх арга
• Ногоо хадгалах горим
Эзэмшвэл зохих ур чадвар <ul style="list-style-type: none">
• Хамгаалагдсан хөрсний таримал ургамлын болц, түүнийг тодорхойлох
• Ургацын тооцоо гаргах
• Ургацын дээж авах
• Хураах арга технологи ажилбаруудыг баримтлах
• Түүвэрлэн хураах
• Хураасан ногоог ангилах
• Савалгааны материалыг сонгох
• Зооринд хүлээлгэн өгөх
• Тээвэрлэх
• Ногоо хадгалах горим бүрдүүлэх
Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил <ul style="list-style-type: none">
• Хариуцлагатай байх
• Хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөх
• Багаар ажиллах
• Нягт нямбай байх
• Аюулгүй ажиллагааг мөрдөх
• Ажлын хариуцлагатай байх
• Байгууллага аж ахуйн дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх
• Шийдэмгий байх
• Цаг хугацааг баримтладаг
• Бэрхшээлийг давах чадвартай
• Бие даан суралцах чадвартай
• Үйл ажиллагааны дүрэм журам мөрдөн ажиллах чадвартай
• Хөдөлмөрийн сахилга баттай

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. Хураалтын ажилд бэлтгэх	ГШҮ 1.1 Ажлын хувцас бэлтгэх
	ГШҮ 1.2 Гар багажаа бэлтгэх
	ГШҮ 1.3 Сав баглаа боодлоо бэлтгэх
	ГШҮ 1.4 Ажиллах хүчний нөөцөө тооцох
ЧЭ 2. Ургамлын дээж авах	ГШҮ 2.1 Дээж авах талбайг сонгох
	ГШҮ 2.2 Дээж авах
	ГШҮ 2.3 Авсан дээжинд ажиглалт, дүгнэлт хийх
ЧЭ 3. Хураалт хийх	ГШҮ 3.1 Түүвэрлэн хураах
	ГШҮ 3.2 Үндсэн хураалт хийх
	ГШҮ 3.3 Талбайн цэвэрлэгээ хийх
ЧЭ 4. Хураасан ногоог савлах	ГШҮ 4.1 Хураасан ногоог ангилан ялгах
	ГШҮ 4.2 Шуудай болон хайрцганд савлах
	ГШҮ 4.3 Хаяг шошго наах
	ГШҮ 4.4 Зориулалтын орчинд зөөвөрлөн хураах
ЧЭ 5. Борлуулалтанд хүлээлгэж өгөх	ГШҮ 5.1 Борлуулах ногооны бүртгэл тооцоо хийх
	ГШҮ 5.2 Ачиж тээвэрлэх тээврийн хэрэгслийн хүчин чадлыг тооцоолох
	ГШҮ 5.3 Ногоог стандарт шаардлагын дагуу тээвэрлэх
ЧЭ 6. Ажлын гүйцэтгэлийн тайлан гаргах	ГШҮ 6.1 Ургац хураалтын үеийн технологи карт хөтлөх
	ГШҮ 6.2 Төлөвлөсөн ажлын гүйцэтгэлийн хувь хэмжээг тооцох
	ГШҮ 6.3 Ажлын үр дүнг тооцоолох
	ГШҮ 6.4 Үйл ажиллагааны хөрөнгө зардлын тооцоо хийх
	ГШҮ 6.5 Тайлан бичих

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI
Чадамжийн нэгж: Хүлэмжийг тариалалтанд бэлтгэх
Чадамжийн нэгжийн код:
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага
Эзэмшвэл зохих мэдлэг <ul style="list-style-type: none">
• Хамгаалагдсан хөрсний ангилал
• Талбайн түүх бичилт
• Хүлэмжийн засвар үйлчилгээ
• Хөрс ариутгал
• Хөрсийг боловсруулах технологи
• Хөрсийг бордох арга
• Хүлэмжийн усалгаа
• Таримал ургах үеийн орчны бүрдүүлэлт
• Температур хэмжих арга
• Хөрсний чийг, дулаан хэмжих арга
• Агаарын харьцангуй чийгшил хэмжих арга
Эзэмшвэл зохих ур чадвар <ul style="list-style-type: none">
• Талбайн түүх бичих
• Хүлэмжийн засвар үйлчилгээ хийх
• Хөрс ариутгах
• Хөрсийг боловсруулах
• Хөрснийг бордох
• Хүлэмжийн усалгаа хийх
• Таримал ургах үеийн орчны бүрдүүлэх
• Температур хэмжих
• Хөрсний чийг, дулаан хэмжих
• Агаарын харьцангуй чийгшил хэмжих
Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил <ul style="list-style-type: none">
• Хариуцлагатай байх
• Хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөх
• Багаар ажиллах
• Нягт нямбай байх
• Аюулгүй ажиллагааг мөрдөх
• Ажлын хариуцлагатай байх
• Байгууллага аж ахуйн дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх
• Шийдэмгий байх
• Цаг хугацааг баримтладаг
• Бэрхшээлийг давах чадвартай
• Бие даан суралцах чадвартай
• Үйл ажиллагааны дүрэм журам мөрдөн ажиллах чадвартай

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. Талбайн түүх хөтлөх	ГШҮ 1.1 Сэлгэн тариалах системийг оновчтой ашиглах
	ГШҮ 1.2 Технологийн карт зохиох
	ГШҮ 1.3 Ургамлын хорио цээрийн стандартыг ашиглах
ЧЭ 2. Хүлэмжийн засвар үйлчилгээ хийх	ГШҮ 2.1 Тариалалт хийх хүлэмжинд үзлэг хийх
	ГШҮ 2.2 Тоног төхөөрмжийн засвар үйлчилгээ хийх
	ГШҮ 2.3 Хэмжих багаж хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийн хэвийн үйл ажиллагааг хангах
ЧЭ 3. Хүлэмжийн цэвэрлэгээ хийх	ГШҮ 3.1 Талбайн хэмжээг гаргах
	ГШҮ 3.2 Цэвэрлэгээнд шаардлагатай тоног төхөөрөмжийг бэлтгэх
	ГШҮ 3.3 Хүлэмжийг ариутгах
ЧЭ 4. Хүлэмжийн техник тоног төхөөрөмжийг бэлтгэх	ГШҮ 4.1 Хүлэмжийн тоног төхөөрөмжийг сонгох
	ГШҮ 4.2 Тоног төхөөрөмжийн төрөлүүд тэдгээрийг ашиглах
	ГШҮ 4.3 Техник тоног төхөөрөмжийг тохируулах
ЧЭ 5. Хүлэмжинд усалгааны системийг уурилуулах	ГШҮ 5.1 Усалгааны тоног төхөөрөмжийг бэлтгэх
	ГШҮ 5.2 Усалгааны багаж хэрэгсэл, тоног төхөөрөмжийг стандартын дагуу суурилуулах
	ГШҮ 5.3 Усалгааны горим тохируулах
ЧЭ 6. Хүлэмжийн хэвийн үйл ажиллагааг хангах	ГШҮ 6.1 Хөрсний чийгийн горим шалгах
	ГШҮ 6.2 Хүлэмжийн дулааны горим шалгах
	ГШҮ 6.3 Тоног төхөөрмжийн хэвийн үйл ажиллагааг шалгах

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI
Чадамжийн нэгж: Ургалтын үеийн арчилгаа хийх
Чадамжийн нэгжийн код:
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага
Эзэмшвэл зохих мэдлэг <ul style="list-style-type: none">
• Хүлэмжийн таримлын арчилгааны үндсэн технологи
• Хүлэмжийн температурыг зохицуулах арга
• Хөрсний хэвийн нөхцлийг хангах арга
• Ургалтын хугацааны хөрс боловсруулалт
• Таримал ургамлын усалгаа
• Таримлын үндсэн ба нэмэлт бордоо
• Хамгаалагдсан хөрсний хог ургамал
• Хамгаалагдсан хөрсний таримлын таналт
• Таримлыг уяж сойх арга
• Таримлын хөнөөлт организмээс урьдчилан сэргийлэх арга
• Хамгаалах, тэмцэх арга
• Таримлын хорио цээрт хөнөөлт организмын төрөл
• Ургамал хамгаалах бодисын олон улсын нэршил
• Ажлын уусмал найруулах арга
Эзэмшвэл зохих ур чадвар <ul style="list-style-type: none">
• Хүлэмжийн таримлын арчилгааны үндсэн технологи эзэмших
• Хүлэмжийн температурыг зохицуулах
• Хөрсний хэвийн нөхцлийг хангах
• Ургалтын хугацааны хөрс боловсруулах
• Таримал ургамлын усалгаа хийх
• Дуслын усалгаа хийх
• Шуудуугаар услах
• Хамарлаж услах
• Нэвчих усалгааны горим тохируулах
• Таримлыг үндсэн ба нэмэлт бордоогоор бордох
• Хамгаалагдсан хөрсний хог ургамалтай тэмцэх
• Хамгаалагдсан хөрсний таримлын таналтыг хийж гүйцэтгэх
• Таримлыг уяж сойх
• Таримлын хөнөөлт организмээс урьдчилан сэргийлэх
• Хамгаалах, тэмцэх
• Таримлын хорио цээрт хөнөөлт организмын төрөл зүйлийг тодорхойлон таних
• Ургамал хамгаалах бодисын олон улсын нэршилийг цээжлэх
• Ажлын уусмал найруулах
Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил <ul style="list-style-type: none">
• Хариуцлагатай байх
• Хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөх
• Багаар ажиллах
• Нягт нямбай байх
• Аюулгүй ажиллагааг мөрдөх

- Байгууллага аж ахуйн дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх
- Шийдэмгий байх
- Цаг хугацааг баримтладаг
- Бэрхшээлийг давах чадвартай
- Бие даан суралцах чадвартай

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. Таримал ургамлын ургах орчинг тохируулах	ГШҮ 1.1 Температур хэмжигчийн заалтыг шалгах
	ГШҮ 1.2 Хүлэмжийн хөрсний дулааны температурыг зохицуулах
	ГШҮ 1.3 Хүлэмжийн хөрсний чийгийн горимыг зохицуулах
	ГШҮ 1.4 Хүлэмжийн агаарын харьцангуй чийгийг зохицуулах
ЧЭ 2. Ургамлын усалгааны горимыг тохируулах	ГШҮ 2.1 Хөрсний чийгийг хэмжих
	ГШҮ 2.2 Усалгааны норм тогтоох
	ГШҮ 2.3 Тогтоосон нормын дагуу услах
ЧЭ 3. Мөр хоорондын боловсруулалт хийх	ГШҮ 3.1 Мөр хоорондын боловсруулалт хийх багажыг бэлтгэх
	ГШҮ 3.2 Таримлыг хянан баталгаажуулах
	ГШҮ 3.3 Хөрсийг сийрүүлэх
ЧЭ 4. Ургамалд сойлт хийх	ГШҮ 4.1 Сойлтын уяа, гадас, дэгээ, хавчаар зэргийг бэлтгэх
	ГШҮ 4.2 Сойлт хийх арга технологийг эзэмших
	ГШҮ 4.3 Таримлыг сойлтын уяанд бэхлэх
ЧЭ 5. Ургамалд таналт хийх	ГШҮ 5.1 Таналт хийх багаж хэрэгслийг бэлтгэх
	ГШҮ 5.2 Суганы навч авах
	ГШҮ 5.3 Илүү салааг авах
ЧЭ 6. Талбайн хог ургамал устгах	ГШҮ 6.1 Хог ургамал устгах аргыг сонгох
	ГШҮ 6.2 Хог ургамлыг химийн аргаар устгах
	ГШҮ 6.3 Хог ургамлыг агротехникийн аргаар устгах
ЧЭ 7. Ургамлын хортон шавьжтай тэмцэх	ГШҮ 7.1 Хөнөөлт хортон шавьжийг тодорхойлох
	ГШҮ 7.2 Шавьжийн хөнөөлийн зэргийг тогтоох
	ГШҮ 7.3 Шавьж устгах аргыг сонгох
	ГШҮ 7.4 Шавьж устгах багаж хэрэгслийг бэлтгэх
	ГШҮ 7.5 Хөнөөлт шавьжийг устгах
ЧЭ 8. Ургамлыг өвчнөөс хамгаалах	ГШҮ 8.1 Ургамлын өвчнийг тодорхойлох
	ГШҮ 8.2 Ургамлын өвчний тархалтыг тодорхойлох
	ГШҮ 8.3 Ургамлыг өвчнөөс хамгаалах аргыг сонгох
	ГШҮ 8.4 Ургамлын өвчнийг устгах багаж хэрэгслийг бэлтгэх

	ГШҮ 8.5 Ургамлын өвчнийг устгах ажлыг гүйцэтгэх
ЧЭ 9. Таримлыг нэмэлт бордоогоор бордох	ГШҮ 9.1 Нэмэлт бордоог сонгох
	ГШҮ 9.2 Таримлыг бордох
	ГШҮ 9.3 Бордох хугацааг тогтоох
	ГШҮ 9.4 Бордооны тунг норм тогтоох
	ГШҮ 9.5 Таримлыг бордох ажлыг гүйцэтгэх

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI
Чадамжийн нэгж: Үрсэлгээгээр тариалалт хийх
Чадамжийн нэгжийн код:
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага
Эзэмшвэл зохих мэдлэг <ul style="list-style-type: none">
• Хамгаалагдсан хөрсний таримлын үрсэлгээний ач холбогдол
• Үрсэлгээ бойжуулах арга
• Үрсэлгээний хөрс бэлтгэх технологи
• Үрсэлгээг тэсвэржүүлэх арга
• Дарлагад үрслэг бойжуулах технологи
• Хоовон бэлтгэх арга
• Тэжээлт орчин
• Үрсэлгээний ургалтын үеийн арчилгаа
• Үрсэлгээний усалгаа
• Үрслэг ургах орчин бүрдүүлэлт
• Үрсэлгээний үед гарах голлох өвчин, хортон
• Тэдгээртэй тэмцэх арга технологи
• Үрсэлгээ шилжүүлэн суулгах арга
• Нөхөн тариалалт хийх зарчим
Эзэмшвэл зохих ур чадвар <ul style="list-style-type: none">
• Стандарт үрслэг бойжуулах
• Үрсэлгээ бойжуулах арга эзэмших
• Үрсэлгээний хөрс бэлтгэх
• Үрсэлгээг тэсвэржүүлэх
• Дарлагад үрслэг бойжуулах
• Хоовон бэлтгэх
• Тэжээлт орчин бүрдүүлэх
• Үрсэлгээний ургалтын үеийн арчилгаа хийх
• Үрсэлгээний усалгаа хийх
• Үрслэг ургах орчин бүрдүүлэх
• Үрсэлгээний үед гарах голлох өвчин, хортонг тодорхойлон, таних
• Тэдгээртэй тэмцэх
• Үрсэлгээ шилжүүлэн суулгах
• Нөхөн тариалалт хийх
Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил <ul style="list-style-type: none">
• Хариуцлагатай байх
• Хамгаалах хэрэгслийг бүрэн өмсөх
• Багаар ажиллах
• Нягт нямбай байх
• Аюулгүй ажиллагааг мөрдөх
• Ажлын хариуцлагатай байх
• Байгууллага аж ахуйн дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх
• Шийдэмгий байх

- Цаг хугацааг баримтладаг
- Бэрхшээлийг давах чадвартай
- Бие даан суралцах чадвартай

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. Ургах чадвартай үрсэлгээг сонгох	ГШҮ 1.1 Стандарт хангасан үрсэлгээг бойжуулах
	ГШҮ 1.2 Үрсэлгээг услах
	ГШҮ 1.3 Үрсэлгээг тариалтанд бэлтгэх
ЧЭ 2. Сонгосон үрсэлгээг тарих	ГШҮ 2.1 Ургамал хоорондын зайг тэмдэглэх
	ГШҮ 2.2 Тариалах хөрсийг нүхлэх
	ГШҮ 2.3 Сонгосон ургамлыг байршуулах
ЧЭ 3. Таримлын үрсэлгээг услах	ГШҮ 3.1 Ус хуримтлуулах сав бэлтгэх
	ГШҮ 3.2 Ургамлыг услах аргыг сонгох
	ГШҮ 3.3 Бордоотой усалгааны норм тооцох
ЧЭ 4. Үрсэлгээний ургалтын үеийн арчилгаа	ГШҮ 4.1 Шилжүүлэн суулгасан үрсэлгээний амьдрах хувийг тодорхойлох
	ГШҮ 4.2 Хүлэмжийн хөрсний чийгийн горимд ажиглалт хийх
	ГШҮ 4.3 Хүлэмжийн дулааны горимд ажиглалт хийх
	ГШҮ 4.4 Хүлэмжийн агаарын харьцангуй чийгийн горимд ажиглалт хийх
	ГШҮ 4.5 Үрсэлгээ хөнөөлт шавьж нэрвэгдсэн байдлыг тодорхойлох
	ГШҮ 4.6 Үрсэлгээ өвчинд нэрвэгдсэн байдлыг ажиглах
ЧЭ 5. Бойжуулсан үрсэлгээгээр нөхөн тариалалт хийх	ГШҮ 5.1 Нөхөн тариалалт хийх тарималын тоог тогтоох
	ГШҮ 5.2 Нөхөн тариалах хөрсийг нүхлэх
	ГШҮ 5.3 Нөхөн тариалалт хийх

Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага

ТҮВШИН VI
Чадамжийн нэгж: Өөрийгөө хөгжүүлэх
Чадамжийн нэгжийн код:
Чадамжийн нэгжийн хүрээнд эзэмшвэл зохих мэдлэг, ур чадвар, хандлага
<p>Эзэмшвэл зохих мэдлэг</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мэргэжлийн шинэ дэвшилтэд технологи • Мэргэжлийн чадвараа дээшлүүлэх сургалт • Гадаад хэлний мэдлэг • Компьютерийн мэдлэг • Мэргэжлийн хууль тогтоомж <p>Эзэмшвэл зохих ур чадвар</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мэргэжлийн шинэ дэвшилтэд технологи эзэмших • Мэргэжлийн чадвараа дээшлүүлэх • Гадаад хэлний мэдлэгээ сайжруулах • Компьютерийн мэдлэг дээшлүүлэх • Мэргэжлийн хууль тогтоомж судлаж эзэмших <p>Хөдөлмөр эрхлэхэд зайлшгүй шаардлагатай хандлага, төлөвшил:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хариуцлагатай байх • Багаар ажиллах • Нягт нямбай байх • Ажлын хариуцлагатай байх • Байгууллага аж ахуйн дүрэм журмыг мөрдөж ажиллах чадвартай байх • Шийдэмгий байх • Цаг хугацааг баримтладаг • Бэрхшээлийг давах чадвартай • Бие даан суралцах чадвартай • Үйл ажиллагааны дүрэм журам мөрдөн ажиллах чадвартай

Элемент, түүний гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт	
ЭЛЕМЕНТ	ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТ
ЧЭ 1. Мэргэжлийн ур чадвараа дээшлүүлэх	ГШҮ 1.1 Шинэ дэвшилтэд технологи мэдэх
	ГШҮ 1.2 Мэргэшүүлэх сургалтанд суух
	ГШҮ 1.3 Мэргэжлийн зэрэг дэвээ ахиулах
	ГШҮ 1.4 Боловсролын түвшингээ ахиулах
	ГШҮ 1.5 Мэргэжлийн туршлага солилцох
ЧЭ 2. Ажлын байрыг зохион байгуулах	ГШҮ 2.1 Бизнесийн аж ахуй хөтлөх
	ГШҮ 2.2 ХАБЭА-н сургалтанд хамрагдах
	ГШҮ 2.3 Мэргэжлийн гадаад хэлийг сайжруулах
	ГШҮ 2.4 Компьютерийн хэрэглээг сайжруулах
	ГШҮ 2.5 Мэргэжлийн хууль тогтоомжийн мэдлэгээ дээшлүүлэх

- 5.1.8** Техникийн болон мэргэжлийн боловсрол олгох, мэргэжил эзэмшүүлэх сургалтын агуулга нь мэргэжил, мэргэшлийн түвшнээр тогтоосон чадамжийн нэгжүүдийг эзэмшүүлэхэд оршино. Агуулга нь харилцан уялдаа, залгамж чанартай байна.
- 5.1.9** Техникийн боловсрол олгох сургалтын агуулга нь техник, технологийн процессийг удирдах, үйл ажиллагааг төлөвлөх, нөөцийг үр дүнтэй хуваарилах, асуудлыг үндэслэлтэй шийдвэрлэх, ажлын гүйцэтгэлийг үнэлэх, мэргэжлийн үйл ажиллагааг эрхлэхэд шаардагдах техникийн болон шинжлэх ухааны мэдлэг, ур чадвар эзэмшүүлэх, хөдөлмөрийн болон харилцааны соёлыг төлөвшүүлэхэд чиглэнэ.
- 5.1.10** Мэргэжлийн боловсрол олгох сургалтын агуулга нь мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэхэд шаардагдах үүрэг ажилбарыг технологийн дагуу гүйцэтгэх, холбогдох машин тоног төхөөрөмж ашиглах, үйлчилгээ хийх, тодорхой ажлын хүрээнд бусдыг удирдаж ажиллах мэдлэг, ур чадвар эзэмшүүлэх, хөдөлмөрийн болон харилцааны соёлыг төлөвшүүлэхэд чиглэгдэн боловсруулсан.
- 5.1.11** Мэргэжлийн сургалтын агуулга нь ажил үүрэг гүйцэтгэх, хувиараа хөдөлмөр эрхлэхэд шаардлагатай тодорхой мэдлэг, ур чадвар эзэмшүүлж, хандлагыг төлөвшүүлэхэд чиглэгдэн боловсруулсан.
- 5.1.12** Техникийн боловсрол олгох сургалтын агуулга нь ерөнхий суурь, мэргэжлийн суурь, мэргэшүүлэх хэсгээс бүрдэнэ. Хэсэг тус бүрийн агуулга нь дараах зорилтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэнэ. Үүнд:
- а) Ерөнхий суурь хэсгийн агуулга нь суралцагч техникийн болон түүнтэй адилтгах боловсрол олгоход зайлшгүй шаардлагатай шинжлэх ухаан, техникийн мэдлэг олгох;
  - б) Мэргэжлийн суурь хэсгийн агуулга нь суралцагчид тодорхой мэргэжил эзэмшихэд зайлшгүй шаардлагатай техникийн суурь мэдлэг, чадвар олгох;
  - в) Мэргэшүүлэх хэсгийн агуулга нь суралцагчид мэргэжлийн үйл ажиллагааны чадвар, дадал эзэмшүүлэх, тухайн мэргэжлээр сонгон мэргэших;
  - г) Техникийн боловсролын ерөнхий суурь хэсгийн агуулгад дээд боловсролын хөтөлбөрт тусгагдсан заавал судлах багц цагийг тусгасан байна.

5.2 Сургалтын хугацаа

- 5.2.1** “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлийн агуулгын онол, дадлагын харьцааг дараах жишгээр зохион байгуулсан. Үүнд:

- Мэргэжлийн боловсрол олгох сургалтын агуулгыг чадамжид үндэслэж зохион байгуулах ба онол, дадлагын харьцаа гучийг харьцах далан хувь байна. /30%: 70% (± 5)/
- Мэргэжлийн сургалтын агуулгыг хэрэгцээт чадамжид үндэслэж зохион байгуулах бөгөөд онол, дадлагын харьцаа хорийг харьцах наян хувь байна. /20% : 80% (± 5)/

5.2.2 Чадамжийн нэгж болон чадамжийн багцаар сургалтын хөтөлбөр боловсруулсан.

“Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлийн мэргэжлийн боловсрол сургалтын чадамжид суурилсан сургалтын хөтөлбөрийг мэргэшлийн VI түвшинд харгалзуулан мэргэжлийн боловсролын сургалтын хугацаа суралцагчдын түвшинг харгалзан 1-3 жил байна.

6. Суралцах хэлбэр

“Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлээр мэргэжлийн боловсрол олгох сургалт нь өдрийн, үйлдвэр дээрх гэсэн хэлбэртэй байна.

7. Сургалтын үнэлгээнд тавих шаардлага

- 7.1** Энэстандартаар тогтоосон гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлтийн дагуу сургалтын хөтөлбөрт үнэлгээний шалгуур үзүүлэлтийг тодорхойлно. Үнэлгээ нь:
- Явцын үнэлгээ
  - Чадамжийн нэгжийн үнэлгээ
  - Төгсөлтийн үнэлгээ
  - Шууд үнэлгээ гэсэн төрлүүдтэй байна.
- 7.2** Үнэлгээг хэрхэн зохион байгуулахыг сургалтын хөтөлбөрт тусгана.
- 7.3** Элсэгчийн хүсэлтээр өмнөх мэдлэг, ур чадварыг үнэлж, баталгаажуулна.
- 7.4** Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын чадамж эзэмшсэн эсэхийг Чадамжтай (Ч), Хараахан Чадамж Эзэмшээгүй (ХЧЭ) гэсэн үнэлгээгээр үнэлнэ.
- 7.5** Гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт бүрийг хийж гүйцэтгэх нөхцөл бүрдсэн орчинд чадамжийн үнэлгээг хийнэ.
- 7.6** Үнэлгээний орчин, үнэлгээний ажилтанд тавигдах шаардлага, нотолгоо бүрдүүлэх үйл явц, үнэлгээ хийх, зохион байгуулах, хянах, дахин үнэлэх, үнэлгээний баталгаажуулалт хийх, үнэлгээг тайлагнах зэрэг асуудлуудыг Мэргэжлийн боловсрол сургалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны төв байгууллагаас гаргасан журмаар зохицуулна.

8. “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлээр элсэгчдэд тавигдах шаардлага

Түвшин	Ерөнхий шаардлага	Тусгай шаардлага
VI	Суурь боловсролтой эсвэл түүнээс дээш боловсролтой	“Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлээр ажиллах хүсэл сонирхолтой, хими болон биологийн зохих мэдлэгтэй, эрүүл мэндийн үзлэг шинжилгээнд бүрэн хамрагдсан, эрүүл байх, ажил хөдөлмөр эрхлэх чадвартай байна.

9. Багшид тавигдах шаардлага

Түвшин	Нийтлэг шаардлага	Тусгай шаардлага
VI	<ul style="list-style-type: none"> Мэргэжлийн боловсрол олгох сургалтын багш нь бакалавр, түүнээс дээш зэрэгтэй, үйлдвэрлэлийн ажлын зохих дадлагатай эсхүл мэргэшлийн өндөр ур чадвартай, багшлах эрхтэй байх Мэргэжлийн сургалтыг хөтлөн удирдах багш нь үйлдвэрлэл технологийн туршлагатай, мэргэшлийн өндөр зэрэгтэй байх Багшийн ёс зүйн дүрмийг мөрддөг байх Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлагыг баримталдаг 	<ul style="list-style-type: none"> Газар тариалангийн салбарт судлагаа шинжилгээний ажил хийж байсан туршлагатай байх Тухайн чиглэлээр мэргэшсэн байх Хамгаалагдсан хөрсний талбайд VI түвшингийн ажилбаруудыг бүрэн хийж байсан туршлагатай байх Төгсөгчдийн мөшгих судалгааг боловсруулж үр дүнг нь сургалтын хөтөлбөр болон бусад ажилдаа нэвтрүүлдэг байх Шинэ техник, технологид бие даан санаачлагатай суралцах

10. Сургалтын орчинд тавигдах шаардлага

10.1 “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлээр мэргэжлийн болон техникийн боловсрол эзэмшүүлэх чиглэл бүр дээр сургалтын ажил эрхлэх тусгай зөвшөөрөл авсан, зохих журмын дагуу улсын бүртгэлд бүртгэгдсэн, сургалтын байгууллагын статустай, стандарт, норм, нийтлэг шаардлага, дүрмийг хангасан зориулалтын барилга байгууламж, дотуур байр, байгальд ээлтэй, хүнд хор нөлөөгүй, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний суралцах орчинг бүрдүүлсэн байна.

10.2 Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллага нь “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлээр мэргэжлийн боловсрол, сургалтын стандарт, сургалтын

хөтөлбөрийн шаардлага хангасан сургалтын онолын танхим, лаборатори, дадлагын газрыг байгуулж, шаардагдах тоног төхөөрөмжийг суурилуулан, багаж хэрэгсэл, сургалтын хэрэглэгдэхүүн, хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй байдлын болон анхны тусламжийн хэрэгслийг байршуулсан байх бөгөөд номын сан, соёл-спорт, судалгаа-мэдээллийн танхимтай байна.

- 10.3** “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлийн онолын танхим дадлагын газартай хамт байж болох бөгөөд хүлэмжний хөрс боловсруулах, үрийг тариалалтанд бэлтгэх, үрээр тариалалт хийх, хүлэмжний ногоо хураах, Хүлэмжийг тариалалтанд бэлтгэх, ургамлын арчилгаа хийх, үрсэлгээгээр тариалалт хийх дадлага ажлыг гүйцэтгэх орчинг хүлэмж, тасалгаагаар тусгаарлан бүрдүүлсэн байна. Дадлагын газарт багшийн өрөө, багаж хэрэгсэл, материал хадгалах, суралцагчдын ажлын хувцас солих өрөөтэй байхаас гадна ариутгал, химийн бодис, хөрс, бордооны агуулахтай байна. Хүлэмж нь халаалт, цахилгаан, гэрэлтүүлэг, усан сан, усалгааны систем, агаар, салхижуулалтын системтэй байна.
- 10.4** Мэргэжлийн онцлог шаардлагаас хамааран сургалтын талбай, судалгаа, туршилт-үйлдвэрлэлийн цехтэй байж болно.
- 10.5** Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын байгууллагын анги, танхим, талбайн жишиг хэмжээ, үзүүлэлтийг мэргэжлийн онцлогоос хамааран дараах байдлаар тооцож үзнэ. Үүнд:
- а) Сургалтын онолын танхимын нэг суралцагчид ногдох хэмжээ 2 м² -аас багагүй байна.
  - б) Дадлага ажил гүйцэтгэх нэг суралцагчид ногдох цэвэр талбайн хэмжээ 4м²-аас багагүй байна. Тоног төхөөрөмжүүдийн хоорондын зай нь хөдөлмөр, аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг хангасан байна.
  - в) Тухайн мэргэжлийн онцлог, шаардагдах техник, тоног төхөөрөмжийн овор хэмжээнээс хамааран дадлагын газрын талбайн хэмжээ нь 40 м² -аас доошгүй байна. Тоног төхөөрөмжүүдийн хоорондын зай нь хөдөлмөр, аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг хангасан байна.
- 10.6** Дадлагын орчны бичил цаг уурын эрүүл ахуй болон дадлагын газрын агаар дахь хорт бодисын зөвшөөрөгдөх дээд хэмжээг “MNS 4990:2015 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл мэнд Хөдөлмөрийн эрүүл ахуй. Ажлын байрны орчин. Эрүүл ахуйн шаардлага” стандарт, дадлагын газрын гэрэлтүүлгийн ангилал, эрүүл ахуйн шаардлагыг “MNS 4996:2000 Ажлын байрны гэрэлтүүлгийн норм, хэмжих аргад тавигдах ерөнхий шаардлага” стандарт, дадлага ажлын цахилгааны аюулгүй ажиллагааг “MNS 5145:2002 Цахилгааны аюулгүй ажиллагаа. Хүрэх хүчдэл ба гүйдлийн зөвшөөрөх дээд түвшин” стандартад заасны дагуу орчинг бүрдүүлнэ.
- 10.7** Дадлагын газарт ашиглах үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийг ажиллуулах, угсрах, зайлшгүй үед задлах, завсар үйлчилгээ хийх, хадгалах, зөөж

тээвэрлэх, дангаар нь буюу технологийн системийн цогцолборын бүрэлдэхүүнд ашиглах үеийн аюулгүй ажиллагааны шаардлагыг “MNS 4930:2000 үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмжийн аюулгүй ажиллагаа” стандартад заасны дагуу хангаж ажиллана.

11. Сургалтын тоног төхөөрөмж, багаж, хэрэгслийн жагсаалт

“Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлийг эзэмшүүлэхэд шаардлагатай тоног төхөөрөмж, багаж, хэрэгслийн жагсаалтыг А хавсралтын А.4-р маягтын дагуу сургалтын танхим, лаборатори, дадлагын газар тус бүрээр тодорхойлж гаргав.

Монголын мэргэшлийн үндэсний хүрээний VI түвшин

/Мэргэжлийн суурь чадамжуудын хүрээнд/

1. Сургалтын танхимд /Суралцагчдын тоо 15 байхаар тооцов./

№	Шаардлагатай зүйлс, техник хэрэгсэл	Хэмжих нэгж	Ширхэг	Техникийн үзүүлэлт тодорхойлолт
1.	Проектор	ш	1	Сургалтын материал хэрэгсэл нь сургалтын шаардлагад бүрэн нийцсэн, хүний биед хор нөлөөгүй байх ба техник хэрэгсэл нь сүүлийн үеийн дэвшилтэт технологийг хангасан, бүрэн гүйцэт ажилладаг байх.
2.	Компьютер	ш	1	
3.	Багшийн ширээ, сандал	ш	1	
4.	Номын шкаф	ш	1	
5.	Сурагчийн ширээ, сандал	хос	15	
6.	Багажны шкаф	ш	2	
7.	Телевизор	ш	1	
8.	Самбар цагаан	ш	1	
9.	Самбар үзэг	ш	5	
10.	Ламинаторын машин	ш	1	
11.	Скайнер	ш	1	
12.	Хэвлэгч машин	ш	1	
13.	Зурагт болон биет үзүүлэн	ш	15	
14.	Электрон хичээл	ком	ЧН бүрээр	
15.	Мэргэжлийн норм дүрэм	ш	2	
16.	Монгол Улсад мөрдөгдөж буй мэргэжилтэй холбогдох стандарт	ш	2	

2. Дадлагын газар болон лабораторид

№	Сургалтын тоног төхөөрөмж, багаж хэрэгслийн нэр	Хэмжих нэгж	Тоо ширхэг	Техникийн үзүүлэлт тодорхойлолт
А. Тоног төхөөрөмж				
1.	Хөрсний бүтэц тодорхойлох энгийн багаж	ш	2	0,01-0,05мм хүртэлх хөрсний бүтцийг хэмжих боломжтой байх.
2.	Цахилгаан жин	ш	1	0,001 нарийвчлалтай байх
3.	Хөрсний дээж авах шуб	ш	2	1м урттай, 20 см диаметртай.
5.	Электрон жин	ш	1	0,01-0,001гр нарийвчлалтай,
6.	Хатаагч шүүгээ	ш	1	15-аас доош кг даацтай, 2-оос дээш тавиуртай.
7.	Хөрсний шуурхай оношлуурын багаж	ш	1	Хээрийн нөхцөлд хөрс оношлох боломжтой байх.

8.	Үрсэлгээ чиглүүлэгч	ш	1	Тухайн ургамлын биеийн жинг даах хэмжээний төмөр болон бусад материалаар хийгдсэн
9.	Хатаагч шүүгээ	ш	1	15-аас доош кг даацтай, 2-оос дээш тавиуртай даац 150 кг-аас дээш багтаамжтай.
10.	Ногоо хатаагч	ш	1	
11.	Хөлдөөгч	ш	1	
12.	Навчны талбай хэмжигч зөөврийн	ш	2	1мм хүртэлх нарийвчлалтай ,ус чийгний хамгааллтай байх.
13.	Микроскоп	ш	5	2 нүдний дурантай, өсгөлт 0,7х-4,5х окуляр тавцангийн хэмжээ 260*290мм, гэрэлтүүлэг 20вт
14.	Гэрэлтүүлэгч	ш	5	Тунгалаг 12-220 втхүртэл
15.	Температур	ш	4	Энгийн,электрон хэмжигч
16.	Хөрсний чийг хэмжигч	ш	5	Хос электрон хэмжигч
17.	Агаарын харьцангуй чийг хэмжигч	ш	5	Электрон хэмжигч
18.	Хүлэмжний жижиг трактор (мотоблок)	ш	1	Хөдөлгүүрийн багтаамж нь 2 цилиндртэй, авцын өргөн 1 м-ээс ихгүй өөрөө явагч байна.
19.	Хор цацагч сав	ш	5	6-16л багтаамжтай
20.	Хор цацагч төхөөрөмж	ш	2	Автомат 10-20тн-ы багтаамжтай.
21.	Үрлэгч	ш	3	Хос дугуйтай үргээний шошник нь 4 төрөл
22.	Дуслын усалгааны систем	иж бүрдэл	1	Ургамлын усалгааны багаж хэрэгсэл
23.	Бороожуулагч	иж бүрдэл	1	Цацалтын өргөн 8-10м/дм
24.	Манажуулагч	иж бүрдэл	1	4-6 хошуутай
25.	Нэвчүүлэгч	иж бүрдэл	1	Хөрсөн доор болон ил талбайд чөлөөтэй ус нэвчүүлэх боломжтой байх.
26.	Культиватор (хөрс бутлагч)	ш	1	Хөрс бутлах, мөр, шан татах
27.	Үрсэлгээ суулгагч	ш	1	Үрсэлгээ суулгах
28.	Сортлогч	ш	1	Ногоог үрийн болон таварын гэсэн 2 хэсгээр сортолдог байх.

29	Халуунаар үлээгч	ш	1	Агуулах, зоорь, хүлэмжийн температурыг нэмэгдүүлж, дулаан байлгах зориулалттай
30	Гүний худгийн насос	ш	1	45м гүнээс шахах хүчин чадалтай
Б. Багаж хэрэгсэл				
№	Сургалтын түүхий эд, материал хэрэгслийн нэр	Хэмжих нэгж	Тоо ширхэг	Зориулалт
31.	Хүрз	ш	2	1-3 кг даацтай.
32.	Сагс	ш	10	Төмрөөс бусад материалаар хийгдсэн, 20-кг аас доош даацтай.
33.	Хайч	ш	2	Төмөр хайч
34.	Гар жижиг хүрз	ш	15	0,3-0,5кг даацтай
35.	Томруулагч шил	ш	15	Өсгөлт 30, 60, 90 дахин томруулах
36.	Тавиур шил	ш	500	20мм өргөнтэй, 50мм урттай, үр хатаах зориулалттай
37.	Нүх гаргагч	ш	10	Үрийг хөрсөнд суулгах 2-5 см диаметрын нүх гаргах багаж
38.	Усалгааны сав	ш	10	Үрсэлгээ услах олон нүх бүхий хошуутай сав
39.	Хоовон, дан ба нийлмэл	ш	2	Цаасан, нийлэг уутан хөвдөн
40.	Гэрэлтүүлэгийн ширээ	ш	2	1,5м-ээс дээш урттай.
41.	Хямсаа	ш	15	Ургамлын үр ялгах нарийн үзүүртэй байх
42.	Мяндсан утас	кг	30	Хүлэмжийн ургамлыг дээш сойх зориулалттай зөөлөн материлтай байх.
43.	Пилтерийн аяга	ш	200	Үрийг ариутгах үед шүүж хатаах зориулалттай.
В. Түүхий эд, материал				
№	Сургалтын түүхий эд, материал хэрэгслийн нэр	Хэмжих нэгж	Тоо ширхэг	Зориулалт
1	Даавуу	м	10	Үр, будаа хадгалах, шигших
2	Марль	боодол	15	Үрийг соёололтонд бэлтгэх
3	Бордоо (Эрдэс болон био бордоо)	кг	1000	Тариалалтанд ашиглах, хөрс бордох
4	Хар шороо	тн	10	Хүлэмжний хөрс бэлтгэх
5	Элс	тн	5	Дарлага бэлтгэх ажилд тохирхуйц байх

6	Тарималын үр (навчит ногооны)	кг	5	90-100 хувийн ургах чадвартай байх
7	Тарималын үр (буурцагтны)	кг	5	90-100 хувийн ургах чадвартай байх
8	Тарималын үр (сонгинлог)	кг	5	90-100 хувийн ургах чадвартай байх
9	Тарималын үр (гуатаны)	кг	5	90-100 хувийн ургах чадвартай байх
10	Тарималын үр (үндэс үрт)	кг	2	90-100 хувийн ургах чадвартай байх
11	Ургамал хамгаалах бодис пестицит (гербицид, фунгицид, инсектицид)	кг	5 (тус бүр)	Ургамал хамгаалах ажиллагаанд туршиж хэрэглэх
12	Хиймэл хөрс	ш	2	Хөрсний механик бүтэц тодорхойлох
13	Багсармал хөрс	ш	1	Үрслэг ургуулах зорилгоор зориуд бэлтэгсэн хөрс
14	Хүлэмжний нийлэг хальс	ш	2	Тунгалаг цэнхэр өнгөтэй, 0.15мм зузаантай, -50-аас +50 хэмд физик шинж чанараа алдахгүй байх
15	Хаяавч нийлэг хальс	ш	2	
16	Жийрэг нийлэг хальс	ш	2	
17	Даруулга уяа	боодол	5	Хүлэмжийг даруулж, бэхлэх зориулалттай. Даруулга нь дотроо сатурк гүйлгэж хүчитгэсэн байх
18	Нарны гэрэл бууруулагч тор	ш	5	Хүлэмжийг хэт халалтаас хамгаалах зориулалттай, полиэтилен утсаар сүлжиж хийсэн нарны гэрлийг 55% бууруулах чадвартай байх
19	Хажуу салхивч	ш	4	Хүлэмжийн хажуугийн салхивчийг нээх зориулалттай, уртааш 100м урт салхивчийг нээж хаах хүчин чадалтай
20	Цэцгийн сав	ш	200	5-10л багтаамжтай хуванцар материалаар хийсэн байх
21	Оройн салхивч	ш	2	8-10см диаметртай хуванцар материалаар хийсэн байх

Хөдөлмөр хамгаалал аюулгүй ажиллагааны хэрэгсэл

№	Сургалтад шаардлагатай хамгаалах хэрэгслийн нэр	Хэмжих нэгж	Тоо ширхэг	Техник, үзүүлэлт зориулалт
1	Ажлын бээлий	ш	15	Талбай дээр ажил гүйцэтгэж буй суралцагчийн хөдөлмөр хамгааллын хэрэгсэл
2	Ажлын хувцас	ш	15	
3	Хамгаалалтын малгай	ш	15	
4	Усны гутал	ш	15	
5	Амны хаалт	ш	15	
6	Нүдний шил	ш	15	
7	Нарны малгай	ш	15	
8	Чихний бөглөө	ш	15	
9	Галын хүрз	ш	1	Дадлага, үйлдвэрлэлийн сургалтын орчинд зайлшгүй байх шаардлагатай багаж хэрэгслүүд
10	Галын цохиур	ш	1	
11	Галын элс	кг	150	
12	Галын дэгээ	ш	1	
13	Анхан шатны тусламжийн иж бүрдэл	ш	1	
14	Дамнуурга	ш	1	
15	Шат	ш	1	
16	Галын хор	ш	2	
17	Олс	м	10	
18	Аюулгүй ажиллагааны самбар	ш	2	

12 Номын сан, мэдээллийн хангамжид тавих шаардлага:

- 12.1 Номын сантай холбоотой стандарт, норм, шаардлага, дүрмийг хангана.
- 12.2 Сургалтын хөтөлбөрт чадамжийн нэгж бүрээр ашиглагдах ном сурах бичиг, гарын авлага, хэвлэмэл бус материал, цахим мэдээлэл авах эх сурвалжийг тодорхойлж гаргасан байна.

13 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн шаардлага:

- 13.1 “Хүлэмжийн аж ахуйн фермер” мэргэжлийн боловсрол, сургалтын хөтөлбөрт хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйтай холбоотой чадамжийн нэгжийг заавал судлуулахаар тусгах ба чадамжийн нэгж тус бүрт салбарын аюулгүй байдал, эрүүл ахуйтай холбоотой онцлог агуулгуудыг тусгасан байна.
- 13.2 Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн чадамжийн нэгжийн онцлог элементийг эрх бүхий мэргэшсэн ажилтан заана.

Стандартад хэрэглэсэн товчилсон үгийн тайлбар

Товчилсон үг	Тайлбар
МБСБХЗГ	Мэргэжлийн боловсрол, сургалтын бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах газар
МБС	Мэргэжлийн боловсрол, сургалт
ХАБЭА	Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй
ДАКУМ	Developing a Curriculum - Ажил мэргэжлийн дүн шинжилгээ хийх
MNS	Монгол улсын Үндэсний стандарт
ЧН	Чадамжийн нэгж
ЧЭ	Чадамжийн элемент
ГШҮ	Гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлт